

GUNNAR DAHMÉN:

Till sist

några ord om det vi fått höra under den nu lyckligt överståndna valrörelsen. Det frejdiga framförandet, det stillsamma meddelandet, det tunga röstläget, den hesavisningen – allt detta har vi fått uppleva. Men hur har det varit med värtaligheten? Är den bortlagd?

Att Sven Hedin på sin tid skrev borggårdstalet för Gustaf V har man länge vetat. Inte öppet men som en offentlig hemlighet. Helt unik är självfallet inte denna form av talförberedelse. I detta fall sammanföll författarens och talarens åsikter och det kom på den förres lott att finna de rätta orden, den retoriska formen. Men anonym förblev konstnären bakom verket.

Spökskrivare har man brukat säga om dem som skriver tal åt andra. Spöken visar sig strängt taget bara i högadliga slott och borgar. Vanliga människor i vanliga hus har inte spöken. Ordinära talare har hitintills i varje fall inte hållit sig med spökskrivare – om man inte menat en medhjälpare som skaffar fram material och prövar argumenten. Men nu börjar de framträda. Talskrivare kallar de sig som om man skulle finna dem i telefonkatalogens yrkesregister. Det är inte alls osannolikt att de organiserar sig och inför initialer efter sin titel som förkortning för något som anger att de är auktoriserade.

En av våra dagliga tidningar hade i somras en presentation av partiledarnas "spöken". Någon Sven Hedin, en Heidenstam eller någon av vår tids ordkonstnärer fanns inte bland dem. Det hade man väl inte heller väntat. Alla var unga, de flesta män, och hade "sysslat med politik sedan tonåren". De

var tydligen av det slag som Gunnar Nilsson kallar "broilerpolitiker", uppfödda helt och håller inom partikanslierna. En av dem sade sig skriva för flera politiker och förklarade att det inte alls var svårt att anpassa sig till olika personligheter. Det verkar en aning förvånande, eftersom man snarare har det intrycket att det är talarna som anpassar sig efter talskrivarna. Samma korthus av uppstaplade schabloner och hämtade ur samma korg.

George Orwell skrev om en viss typ av politisk talekonst att den var som delar sammanfogade av ett meccano. Man kunde skruva samman vissa varianter, men beståndsdelarna var desamma. Men varför gå till en så dyster profet som Orwell när vi har Falstaff Fakir? Han har i sin "Var och en sin egen professor" ett kapitel för den politiske talaren. Där framträder han som talskrivare och råder den liberale talaren att väcka väljarnas intresse genom att slunga ut en appell mot "militarismens hydra och det höga priset på knäckebröd". En genialisk politisk analys som kombinerar ett svepande, generellt fördömande med en vardaglig erfarenhet. Vad säger våra talskrivare om sådana riktlinjer?

Valrörelse i dag – en träta med siffror och data. Garnerade med ord som trygghet, ansvar, gemenskap, solidaritet och vad det nu är som förenar alla. Aldrig stora valmöten, där luften dallrar av spänning, där talaren slungar ut appeller som djurskötarens köttstycken åt tigrar. Aldrig får vi lyssna till rösternas dramatiska crescendo, aldrig bevittna de stora gesterna. Aldrig höra rop eller bifallsåskor från en kokande åhörargryta.

Men väl långrandiga, kverulerande anföranden framför bord med Ramlösa. Folkta-laren, agitatorn, är borta. I hans ställe har kommit ombudsmannen, partisekreteraren och talskrivaren.

I nyssnämnda presentation av våra talskri-vare stod också att de ger åt partiledarnas tal "de rätta nyanserna". Nyanser – i ett valtall! "Försvara dig aldrig," skrev Gladstone till sin son, "inför en folkmassa. Gå genast till mot-attack och man glömmer din motståndares invändning i samma ögonblick den är sagd". Man har svårt att föreställa sig att en Gladstone, en Churchill, en De Gaulle skulle haft talskrivare – redan sammanställningen är komisk. President Kekkonen har sagt att han skriver alla sina tal själv. Enda undanta-get är tal vid "grundstensmurning" och det må vara honom förlåtet.

Talskrivaren åstadkommer icke retorik – på sin höjd promemorior. Men man skall kanske inte underskatta även den formen av politisk talekonst. Nationalekonomen Keynes sade en gång till den engelske jour-nalisten Kingsley Martin att varken han själv eller Martin någonsin skulle kunna bli premiärminister. Varför inte? undrade Martin. Därför, svarade Keynes, "att ingen av oss äger förmågan att skriva så hopplöst tråkiga tal, fulla av klichéer och truismen, och sedan lära oss detta utantill och återge det så sakta att var och en tror på vartendaste ord."

Lloyd George, själv en lysande talare, har skildrat sina intryck av Gladstones talekonst. "Hans vältalighet var oberoende av orden. De var som om elektriska vågor träffat åhö-

rarna. Läste man talet nästa morgon i tid-ningen skulle jag aldrig tro att det kunnat ha sådan verkan. Men i själva verket skapade det en fullkomlig sensation i det ögonblick det framfördes. Han spelade på de två or-den "ärlig" och "uppriktig", upprepade dem ideligen med en oändlighet av olika tonfall i sin röst. Det var som om man träffats av en rad urladdningar. Denna upplevelse förkla-rade för mig varför Gladstone hade sådan makt över alla som råkade komma inom hans talekonsts trollkrets. Att beskriva talet övergår min förmåga. Rösten var sonor och klar som en klockas genomträngande klang och med tonfall, som i rikedom och djup erinrade om bränningars dån mot stranden. Det rörliga ansiktet, där varje muskel tycktes övad att uttrycka varje skiftning. Utförandet oöverträffat i behärskning, skönhet och kraft, allt detta lever i mitt minne". Man har svårt att föreställa sig någon talskrivare bak-om denna uppvisning av effektiv politisk oration.

Talskrivarna gör så gott de kan och skulle kanske göra stor nytta om de i stället för att skriva ville sätta sig och kriarätta talen, dis-ponera om där det behövs, stryka ned, finna blottor och plattityder – gå friskt fram med rödpenna. Tal blir bättre endast genom att kasseras och skrivas om och om igen.

Det sägs om den store målaren Rubens att han hade medhjälpare för olika uppgifter. En var specialist på veckade tyger, en annan målade hår – beställningarna var många. Men det var Rubens själv som stod för ver-kets konstnärliga kraft.